

OSMANLI DEVLETİ'NİN İRŞİVE KANALI PROJESİ (1739-1741)*

Tahir SEVİNÇ**

ÖZET

Bu makalede Osmanlı Devleti tarafından İrşive Kasabası'nda inşa edilerek Tuna Nehri'ne ulaştırılacak kanalın proje ve çalışmaları ele alınmıştır. 1739 Belgrad Anlaşması görüşmelerinde İrşive Kasabası Osmanlı Devleti'ne teslim edilirken Zerine Nehri'nin yatağının değiştirilmesi ve İrşive Kasabası'nın arkasından geçirilmesi şartı getirilmişti. Bu çalışmanın yapılması için de Osmanlı Devleti'ne bir yıl süre tanınmıştır. Osmanlı hükümeti verilen süreyi iyi değerlendirmek ve İrşive Kasabası'ndan Tuna Nehri'ne uzanan kanalın inşası için hemen harekete geçmiştir. Kanal çalışması baştan itibaren Osmanlı Devlet yönetimi tarafından idare edilmiştir. Bu süreçte kanalın inşası için devletin yürüttüğü fizibilite çalışmaları ile görevliler tarafından keşif yapılarak kanal inşasında yer alacak elamanlar ve bunların kullanacakları malzemenin cinsi ve miktarı belirlenerek kayıt altına alınmıştır. Yapılan tespitlerle birlikte kanalda çalışacak bazı ameleler İstanbul'dan tutulurken, inşaatın ağırlığını üstlenecek cerehor ve rençber gibi hizmet erbabı ise Eflak Vilayeti'nden temin edilecekti. Temin edilen hizmet erbabına ödenecek ücret önceden belirlenirken, bunlara verilecek ekmeke için de gerekli zahire temin edilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan kanal inşaatında kullanılacak kereste dağlardan kesilen ağaçlardan temin edilirken, demir gibi bazı temel ham maddeler ise İstanbul'dan getirilecekti. Bütün bu işlerin düzene konulması İstanbul'dan gönderilen bir mimar halifesi, bir mübaşir ve bir bina emini tarafından organize edilirken, bölgede bulunan askeri ve sivil idareciler de onlara yardımcı olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Belgrad Anlaşması, İrşive Kanalı, Fizibilite, Osmanlı Devleti, Avusturya Devleti.

İRŞİVE CHANNEL PROJECT OF THE OTTOMAN EMPIRE (1739-1741)

ABSTRACT

This article will be delivered to the Danube River, was built by the Ottoman Empire in the town of İrşive channel activities and projects were discussed. Town meetings İrşive Belgrade Agreement is delivered

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Dr. Yalova Üniversitesi, İnkılap Tarihi, El-mek: sevinc.tahir@gmail.com

to the Ottoman Empire in 1739 Zernchanging of the bed of the River and the town of İrşeve requirement be brought back. This is a year to do the work in the given time of the Ottoman Empire. İrşeve beter assess the amount of time the Ottoman government, and for the construction of the canal extending from the Danube River, the town has to act now. Duct work from the beginning has been ruled by the Ottoman government administration. In this process, the feasibility studies carried out by officials of the state for the construction of the canal by the discovery will be made in the construction of the channel element and determining the type and amount of material to be used by them were recorded. In this process, the feasibility studies carried out by officials of the state for the construction of the canal by the discovery will be made in the construction of the channel element and determining the type and amount of material to be used by them were recorded. Determinations made some posers from Istanbul to work together while maintaining the channel construction, civil servants, such as the weight of the farmer to undertake the cerehor and would provide the Province of Wallachia. Those engaged in determining the fee to be paid in advance of the service provided, attempted to providerations necessary for the bread to be given to them. On the other hand the channel used in the construction of timber from trees cut in the mountains, while some of the basic raw materials such as iron was to be from Istanbul. All of these things are sent from Istanbul to streamline the introduction of the caliph, an architect, a bailiff, and a building is being organized by the trustee, the military and civil authorities in the region have helped them

Key Words: The Treaty of Belgrade, İrşive Channel, Fizibilite, The Ottoman Empire, The Austrian government.

GİRİŞ

Rus Çarıçesi Anna ve Avusturya İmparatoru VI. Şarl kendi aralarında 1733 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı bir ittifak yapmışlardı¹. Yapılan ittifak gereği Avusturya Bosna ve Hersek'i alacak, zamanı geldiğinde Rusya savaşa girecekti. Rusya 30 Mart 1736'da Azak ve Kılburun kalelerini zapt ederek Kırım'a saldırmıştı². Savaş Rusya ve Avusturya'nın üstünlükleri ile geçerken 1739'da Rusya'dan Özi ve Kılburun, Avusturya'dan Belgrad alan Osmanlı Devleti, bu devletler yenilgiye uğratılmıştı³.

Avusturya ve Rusya'nın yenilgileri neticesinde bu devletlerle barış görüşmeleri yapılmaya başlanmıştı. 23 Ağustos 1739 tarihinde Avusturya ile yapılan barış görüşmelerine Avusturya'yı temsilen Feld-Mareşal Kont Neipperg, arabulucu olarak Fransız elçisi Villeneuve, Osmanlı hükümetini temsilen Ordu Kadısı Esat Efendi, Reisülküttap Mustafa Efendi katılmışlardı. Veziriazamın çadırında gerçekleşen görüşmeler anlaşmayla neticelenmişti. Fransız elçisi anlaşmaya varılmasından sonra Reisülküttabın elindeki anlaşma metninin kendi elindekinden farklı olduğunu, bu anlaşma metninde Eski İrşeve (Orsova), Mehadia ve Yeni Palanga'nın da Osmanlı

¹Dietriche Schafer, *Deutfche Befchichte*, Jena 1932, s.207-208.

²“İş bu bin yüz elli senesi Kırım üzerine ma'süm-ı hücum iden tabur-ı Moskov'un def'i için ...”bk.BOA, *D.BŞM*, 3206/33, 1152 (1739).

³Osman Köse, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri”, *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s.541. Diğer bir kaynak ise Rus ordusunun 26 Mart 1736 tarihinde başında Alman bir komutan Feld-Maraşal Munich'in olduğunu söyler. Bk.Kasım Kasimof, *Le Rusie et LesDetroits*, Paris 1926, s.36.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Devletine teslim edilmesinin eklenmiş olduğunu gördü. Oysa bu durum daha evvelki toplantılarda söz konusu olmadığından, yeni bir tartışmanın ortaya çıkmasına yol açtı. Yeniden yapılan toplantıda Avusturya temsilcisi Neipperg, Osmanlı olağanüstü yetkili murahhaslarına İrşeve'nin karşısındaki arazi parçasını vermeyi teklif etti; fakat Türk murahhaslar Eski İrşeve şehrini Osmanlı idaresine almak için Zerne (Czerna) Nehri'nin yatağını değiştirmeyi teklif ettiler. 1 Eylül 1739 tarihinde Neipperg ve Fransız elçisi Rumeli Beylerbeyi ve Bosna Valisi Hekimoğlu Ali Paşa'nın çadırında bir anlaşma yapılarak anlaşma şartları kabul edildi⁴.

Fransa'nın yardımı ve desteğiyle⁵ 18 Eylül 1739 tarihinde Sadrazam İvaz Mehmet Paşa önce Avusturyalılar ile sonra da Ruslar ile Belgrad Anlaşmasını imzaladı. İmzalanan anlaşma gereği Osmanlı Devleti ile bu iki Avrupalı devlet arasındaki münasebetlerin düzenlenmesi, esirlerin mübadelesi, sınırların belirlenmesi şeklinde gerçekleşmişti⁶. Avusturya İmparatoru VI.Şarl anlaşmanın şartlarından memnun olmasa da 22 Ekim'de 1739 tarihinde anlaşmayı onayladı. Osmanlı Devleti bu anlaşmayla Banat Eyaleti'ni elde ederken, bu eyalette yer alan İrşeve (Orşova) Adası'nın karşısında bulunan Zerne (Czerna), Tuna ve Eflak'ın sınır nehri ile Banat'ın ilk sıradağları arasındaki yarımada'yı da sınırlarına dahil etmişti. Anlaşmaya göre aynı yıl içerisinde Zerne Nehri'nin Eski İrşeve'den geçirilmesi halinde bu bölgenin Türklere terk edilmesine karar verildi⁷. Anlaşmasının bu maddesine göre İrşeve, Adakalesi ve SantaEleşşerâyâ tabir olunan şans Osmanlı Devleti'ne, Temeşvar Eyaleti'nden Eflak hududuna kadar olan topraklar ise Avusturya Devleti'ne bırakılacaktı. Yalnız İrşeve Adası'nın karşısında yer alan Küçükova ile Mehadiye taraflarında bulunan Zerne Irmağı, bir taraftan Tuna Nehri'ne, diğer taraftan Avusturya Eflakı'na kadar uzanmaktaydı. Bu nedenle İrşeve Adası'nın karşısında bulunan Tımişvar Eyaleti'nin başlangıcı olan dağlardan başlayarak bu mahalde aralıklarla iki ırmağa varıncaya kadar bir hat çekilecek, bu hat ile ayrılan ova Osmanlı Devleti sınırlarına dahil edilecekti. Yalnız bunun kabul edilmesi için Osmanlı Devleti, Zerne Irmağı'nı tamamen Eski İrşeve Kasabası'nın arkasından geçirecekti. Zerne Irmağı, bu taktirde Eski İrşeve'ye bağlı kabul edilecek ve Osmanlı Devleti sınırlarında dahil edilecekti. Suyun yatağının değiştirilmesi hususunda Osmanlı Devleti'ne bir yıl süre tanınırken, aksi taktirde Atik (Eski) İrşeve Avusturya Devleti'nin sınırları arasında kalacaktı⁸.

Avusturya ile yapılan Belgrad Anlaşması'nın beşinci maddesine göre Zerne Atik İrşovaKazası'nın arkasından geçirilecek ve Atik İrşeveKasabası Osmanlı Devleti hududunda kalacaktı⁹. Atik İrşeve Kasabası'nın sınırlarının tam olarak belirlenmesi için Osmanlı ve Avusturya hükümet görevlileri tarafından bir harita çizilecekti. İrşeve Kasabası ve İrşeve Kalesi hizasında bulunan ova da bu haritada belirlenmiş sınır hatlarına göre tatbik edilecek, Ada Kalesi karşısında bulunan dağların etekleri hizasından çekilecek hat, ovaya denk düşecekti. Bu ovada

⁴Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall, *Histoire de L'empire Ottoman (1718-1739)*, trc. J. J. Hellert, XIV, Paris 1839, s.461-63.

⁵Ionut Costea, "The Romanian Principalities in the 18th Century", *History of Romania*, Edi. Ioan-Aurel Pop-Ioan Bolovan, Cluj-Napoca 2006, s.398.

⁶"Hâlâ Rumili Valisi olub Belgrad seraskeri olan Vezir Ali Paşa'ya hüküm ki: Devlet-i âliyye imdi ... Nemçe Devleti beyinde müceddeden mukayyed olan olan sulh ü salâh hâvî tarafından ahz ve î'tâ' olunan ... mevâdd-ı temesüklerinde beşinci maddesinde dâhî İrşova Adası'nın karşısında olan küçük ova Mehadiye tarafından Zerne Irmağı ile ve bir taraftan Nehri-i Tuna ile ve bir taraftan dâhî Nemçe Eflakı'nın ..." bk. BOA, MD, 147, h.168, s.29, Evahir-i Şaban 1152(22 Kasım-1 Aralık 1739). Belgrad Anlaşması'nın şartları için ayrıca bk. M. Cavid Baysun, "Belgrad", *İA*, II, Eskişehir 2001, s.480.

⁷Nicolea Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1640-1774)*, IV, Çev. Niüfer Epçeli, İstanbul 2005, s.364.

⁸Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi, *Subhî Tarihi (Sâmi ve Şâkir Tarihleri ile Birlikte) İnceleme ve Karşılaştırmalı Metin*, Haz. Mesut Aydın, İstanbul 2007, s.582; Bu konuda ayrıca bk. Oswald Redlich, *Das Werden Einer Grossmacht (Österreich 1700-1740)*, Wien 1962, s.223.

⁹"Ada Muhafızı Ebubekir Paşa'ya ve Ada Defterdarı zîde mecdühüye hüküm ki: ...Devlet-i âliyye ...ile Nemçeli beyinde müceddeden ibtidâ-yı istikrâr olan musâlaha-yı mübâreke mevâddından beşinci maddesinin zeylinde... zikrolunan Zerne Irmağı'nın şurût-u merkum üzere Atik İrşova Kazası'nın verâ'sından aktarılması lâzım ve mühim olmağla ..." bk. BOA, MD, 147, h.204, s.36, Evasıt-ı B 1152.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

bulunan Zerine Irmağı suyu sınır hattına paralel olarak haritada daha önceden belirlenmiş İrşeve Kasabası hududunda kalacaktı. Osmanlı hükümeti, Eski İrşeve Kasabası'nın arkasına meylettirilen kanal vasıtasıyla Zerine Irmağı'nı kullanarak Tuna Nehri'ne ulaşmayı hedeflerken, taraflar arasında bir tartışmanın yaşanmaması hususunda karar alınmıştır¹⁰.

1. Kanal İçin Fizibilite Çalışması

Anlaşmaya varılmasından sonra, Osmanlı Devleti hududunda kalacak İrşeve Kasabası sınırının tam olarak belirlenmesi için hükümet tarafından eski mevkufatçı ve baş yazıcı Hassa Mimar Elhac Mehmet görevlendirilirken, maiyetine de bir Divan çavuşu ile on dört hizmetkar verilmiştir. Mehmet Efendi, maiyetindeki görevliler ile Avusturya hududunda sınır belirleme çalışması yaparken, yiyecek ve içecek ihtiyaçları Belgrad ve Vidin defterdarları tarafından giderilecekti¹¹. Mehmet Efendi ve maiyeti İrşeve ve Vidin taraflarında iken ihtiyaçları Vidin Defterdarı, Belgrad'da buldukları sırada ise Belgrad Defterdarı tarafından karşılanacaktı¹². Hassa mimara ve maiyetine verilecek yiyecek miktarı, daha önceden bu işle vazifeli olanlara verilen miktara göre ayarlanmıştır¹³.

Tablo 1 : Hassa Mimar Mehmet Efendi ve Maiyetine Verilen Yiyecek¹⁴:

Yiyecek Cinsi	Miktarı
Ekmek	30 (çift)
Et	7,5 (kıyye) ¹⁵
Pirinç	7,5 (kıyye)
Sade yağ	1,5 kıyye ve (150 dirhem)
Arpa	7,5 (kile) ¹⁶

¹⁰Subhî Mehmed Efendi, *Subhî Tarihi*, s.670-71.

¹¹ “ İrşevcanib-i mahdüdu El-Hac Mehmed Efendi bendeleri ta'yınatlarına kulları ta'yin olunub mûmâ-ileyhin ta'yînâtı ihsân olunub...Merâhim-i âliyyelerinde mercudur ki on dört nefer hidmet-kâr kulları ile hudûdda oldukça ta'yinat verilmek için Belgrad ve Vidin Defterdarı'na... hitaben fermân buyrulmak bâbında...” bk.BOA, *D.BŞM*, 3188/25, 19 L 1152 (19 Ocak 1740). Diğer bir arşiv kaynağında ise Mehmet Efendi'nin mâiyyetinde bir Divan çavuşu ile iki hizmetkarın olduğu kayıtlıdır. Bk. BOA, *D.BŞM*, 3187/98, 16 L 1152 (16 Ocak 1740).

¹² “İrşeve canibine teccid-i hududa me'mûr olduğundan kendiyeye otuz çift nân, yedi buçuk vukıyye güşt ve yedi buçuk vukıyye ve birbuçuk vukıyye ve yüz elli dirhem revgan-ı sade ve yedi buçuk kile şair ta'yînâtı verilmek üzere... Vidin tarafında oldukça senki defterdar-ı mûmâ-ileyhsin tarafından ve Belgrad canibinde oldukça ta'yînâtı Belgrad Defterdarı tarafından verilmek üzere...” bk. BOA, *D.BŞM*, 3189/18; *D.BŞM*, 3191/19, 28 L 1152 (28 Ocak 1740); *D.BŞM*, 3188/67; *D.BŞM*, 3188/75; *D.BŞM*, 3187/93, 16 L 1152 (16 Ocak 1740). “ Mûmâ-ileyhMehmedzîdemecdühüVidin ve İrşevcaniblerinde oldukça yevmiye ol mikdar ta'yînâtıVidin Defterdarı tarafından verilmek üzere” bk.BOA, *D.BŞM*, 3188/79, 20 L 1152 (20 Ocak 1740).

¹³ “ Bu kulları Hassa mimarlardan olub İrşeve canibine mücedded ve ta'yin buyrulan sâbık mevkufatî izzetlü Mehmed Efendi kulları mâiyyetine bafermân-ı ali me'mûr olub ol tarafa azam olmağla, devletlu sultanımdan mercudur ki, hidmet-i mezburede ta'yin buyrulan zâim ve divan çavuşu kullarına ihsân buyrulan ta'yînât misüllü mu'tad-ı kadîm üzere bu kullarına dâhî ta'yînâtım ihsân buyrulmak bâbında emr-i niyâz olunur.” Bk.BOA, *D.BŞM*, 3189/54, 23 L 1152 (23 Ocak 1740); “Ba fermân-ı âli Belgrad ve İrşeve'ye umûr-ı mühimm ile baş yazıcılıktan çıkma Elhac Mehmed Efendi'nin mâiyyetine ta'yin buyrulan bir nefer Divan çavuşunun arzuhali odur ki, bir nefer çavuş ve iki nefer hidmet-kârları üç nefere vech-i meşruh üzere ta'yînât verilmesi için mercudur ki izzetli defterdar efendiye hitaben fermân-ı âlileri olub emr-i fermân sultanımıdır.” Bk.BOA, *D.BŞM*, 3188/22, 18 L 1152 (18 Ocak 1740).

¹⁴ BOA, *D.BŞM*, 3189/18; *D.BŞM*, 3191/19, 28 L 1152 (28 Ocak 1740); *D.BŞM*, 3188/67; *D.BŞM*, 3188/75; *D.BŞM*, 3187/93, 16 L 1152 (16 Ocak 1740).

¹⁵ Kıyye veya okka her biri 3,207 gramlık 400 dirheme eşit olan = 1,2828 kg ağırlığında bir Osmanlı ağırlık birimi idi. bk. WalterHinz, “İslam'da Ölçü Sistemleri”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, çev. Acar Sevim, 1989/5, İstanbul 1990 , s.30.

¹⁶ Osmanlı Devleti zamanında İstanbul'da 1 kile buğday 20 okka (25,656 kg), 1 kile ise 20 okka (22,25 kg) olarak hesaplanmıştır. Bk.Hinz, “Ölçü Sistemleri”, s.51.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Osmanlı Devleti'nde saraya ve devlete ait her türlü tamirat ve inşaat işleri için ön keşif yapmak, inşaatı ve tamirati gerçekleştirmek, yapılacak masrafları hesaplamak Hassa Mimarbaşının görevleri arasında idi¹⁷. Atik İrşeve Kasabası'nın arkasından Tuna Nehri'ne ulaştırılacak kanalın inşasında ön keşif ve hesaplamalar için merkezden Hassa Mimar-başı tarafından bir Mühendis Mimar Halifesi ile iki su yolcu¹⁸ ve bir mübaşir görevlendirilirken¹⁹, Ada-yı Kebir Defterdarı Haşim Efendi bunlara gerekli yardım ve kolaylığı sağlayacaktı²⁰. Mimar Halifesi, su yolcularla beraber kanal yapılacak alanda kanalın temelini oluşturacak set ve arığın yapısı ile kanal yapılacak alanın uzunluğunu hendese kurallarına göre hesaplayacak, gerekli malzemeler ile kanal inşaatında çalışacak hizmet erbabının niteliği ve sayısını da kayıt altına alarak defterini de İstanbul'a gönderecekti²¹.

Kanal alanını keşifle görevlendirilen mimar halifesi ile iki su yolcuya harcırah verilecekti. Ödenecek harcırah miktarının belirlenmesinde, daha önce benzer işlerle vazifelenirilmiş görevlilere verilen ücret miktarı esas alınmıştır. Daha evvelen Vidin Kalesi'ne görevlendirilen Hassa mimar halifesine 80 kuruş harcırah ödendiği tespit edildiğinden, bu işle vazifeli mimar halifesine 80, su yolculardan her birine ise 50'er kuruş ödenecekti²².

Mehadiye ve Zerne nehirlerinin kavuştuğu yerden bir kanal açılmasının en önemli nedeni Mehadiye'den İrşeve'ye kadar Osmanlı ve Avusturya devletleri arasında sınır hattını oluşturacak ortak araziye belirlemektir. Açılacak kanallı İrşeve Kasabası'nın yukarı taraflarından Tuna Nehri'ne ulaştırılacaktı. Bu kanalın inşaatında daha çok yol, köprü ve kanal işçiliği yapan cerehor²³ ve rençber²⁴ gibi hizmet erbabı ile yeterli sayıda öküz arabası çalıştırılacaktı. Bu amaçla istihdam edilecek elaman ve arabaların sayısı ve bunlara yapılacak masrafın tutarı, Hassa Mimar Halifesi Yusuf tarafından belirlenecekti. O, yaptığı hesaplamalar neticesinde 2000²⁵-4000 arasında

¹⁷ Osmanlı Devleti'nde Hassa Mimar-başı ve mimarlar ile bunların görevleri için bk.Şerafettin Turan, "Mimarbaşı", *DİA*, XXX, İstanbul 2005, s.90-91.

¹⁸ Osmanlı Devleti'nde su yolcuların vazife ve hizmet alanları için bk.Abdullah Martal, "Suyolcu", *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, s.1-2.

¹⁹ BOA, *D.BŞM*, 3186/17, 8 L 1152 (8 Ocak 1740).

²⁰ "Ada Muhafızı Ebubekir Paşa'ya ve Ada Defterdarı zîde mecdühüye hüküm ki: ...Zikrolunan Zerme Irmağı'nın şurût-ı merhum üzere Atik İrşeve Kasabası'nın verâ'sından aktarılması lâzım ve olmağla hal-i merkumeyi keşf ve muayyene ve gelub...takrîr ve beyân eylemeleri için Hassa Mimar-başı tarafından bir nefer mühendis Halife ve Su Nazırı canibinden dâhî iki nefer su yolcuları halifeleri intihâb ve ta'yin ve mahalline irsâl ve tesyîr olmuşlardır. İmdi senki mirimiran mûmâ-ileyhsin mezburenin yanlarına tarafınızdan dahi mutemed ve ...adamlar tayin ve defterdar-ı mûmâ-ileyh bi'l-nefs maiyetleriyle mahalle-i merkumeye isâl ve tesyîr ve bir an evvel turla keşf..." bk.BOA, *MD*, 147, h.204, s.36, Evasıt-ı B 1152.

²¹ "Bu defa devlet-i âliyyem ile Nemçe çesarı beyninde mün'akid olan müsâlaha ü mevaddin meşemin encamın mevaddından Nehr-i Zerme'nin mecrâ-yı kadimden i'mâle ve İrşeve Atik kasabasının verâ'sından icrâ' olunmak hususu şart kılındığına binaen nehr-i merkumun bir minvâl muharrer keyfiyeti icrâ' ve mahal-ı mecrâsını keşf ve mesâha ve tahkik ve muayyene için bir muayyen mi'mâr halifesi ve fen ve hendesede mahir bir su yolcu halifesita'yîn ve Ada Defterdarı Haşim Muhammed Efendi dâhî merkuman ile bi'l-muayyen husus-ı mezburu... Ol taraflara vusûllerinden mukaddem nehr-i merkumun icrâ' olunacak mahalleri ve sed ve harika muhtaç mevâkî'leri kavâid-i hendese ve kemâl-i tedkik ve tahkik..." bk.BOA, *D.BŞM*, 3201/2, 2 Z 1152 (1 Mart 1740).

²² "İrşeve Nehri'ni keşf için mi'mâr kılınân bir nefer mi'mâr halifesi ve iki nefer su yolcular mu'tâd üzere harcırah verilmek ricasıyla arzuhal iderler. Baş muhasebeden der-kenârı mucibince mi'mâr halifesine seksen kuruş ve su yolculara ellışer kuruş..." bk.BOA, *D.BŞM*, 3182/69, 13 N 1152 (14 Aralık 1739).

²³ Osmanlı Devleti'nde yol, köprü ve kanal inşaatında çalışan cerehorlar için bk.Abdülkadir Özcan, "Cerehor", *DİA*, VII, İstanbul 1993, s.393.

²⁴ Osmanlı Devleti'nde daha çok toprak ve tarım işçiliği yapan rençber terimi için bk.Cahit Telci, "Osmanlı İktisat Literatüründe Bulunan ve Günümüzde Hâlâ Yaşayan Bir Kavram: Rençber", *Türkler*, X, Ankara 2002, s.714-17.

²⁵ "...Darülcihad-ı Kale-i Belgrad'ın feth ve teshîri esnasında devlet-i âliyye ile Nemçelü beyninde mün'akid olan müsâlaha-yı şurût-ı selâtin münderiç olduğu üzere Mehadiye havâlisinden İrşeve taraflarına gelince vâki' olan arazi-yi müştereğîn tefrik ve temyizi için Mehadiye ile Zerneta'bir olan nehrin mülâkî olduğu mahalden ifrâz olunub imkânı olan mahallerden icrâ' ittirilerek İrşeve kasabasının yukarı tarafından Nehr-i Tuna'ya ilka' ve isâl olunmasına himmet ve ...padişahanem masruf kılınân cedvel-i sailenin hidemât-i icrâ'sına i'mâl ve istihdâm olunmak için cedvel-i mezkurun mecrâsını keşfe me'mûr hassa mi'mârlarından Yusuf Halife'nin takrîr ve tehmini üzere iktizâ' iden iki bin nefer cerehor

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

cerehor ve rençber ile 50 öküz arabasına ihtiyaç duyulduğunu tespit etmişti. İnşaat çalışmalarına katılacak cerehor ve araba sahiplerine ödenecek ücret, Eflak Cizyesi'nden karşılanacaktı. Cerehorlar ile öküz arabaları Eflak Vilayeti'nden temin edilirken²⁶, cerehor ve arabaların düzene sokulması için merkezden bir mübaşir vazifelendirildi. Temin edilen her 100 cerehorunbaşına Eflak asilzadelerinden bir boyar²⁷ tayin edilirken, boyarlardan biri de bütün cerehorların üzerine başbuğ olarak görevlendirildi. Firar ihtimali üzerine, isimleri kayıt altına alındıktan sonra cerehorlar bina eminine teslim edilecekti²⁸.

İrşeve'de yapılacak kanal çalışmasına Divan Kapıcıbaşı Mustafa Ağa mübaşir olarak vazifelendirildi. Nehirden açılacak kanal için Tuna Nehri sahilinde bulunan kazalardan 3000 cerehor ve rençber temin edilecekti. Ancak Mustafa Ağa kanal inşaatında çalışacak cerehor ve rençberlerin yeterli gelmeyeceğini düşünerek fazladan 3000 rençber ile yapılacak bazı masraflar için de 50.000 kuruşa acilen ihtiyaç duyulduğunu yetkililere bildirmişti. Bu duruma yetkililer itiraz etmişlerdir. Çünkü, Tuna sahilindeki kazalar ile Eflak Vilayeti'nden temin edilen cerehor ve öküz arabalarının ücreti Eflak Vilayeti'nden karşılanmış, İstanbul'dan gönderilen amele esnafının üçer aylık ücreti de peşin olarak ödenmişti. Buna rağmen, fazladan rençber ve para talebini hükümet yetkilileri abartılı bulmuştur. Talep edilen meblağın yerine 10.000 kuruş gönderilebileceğini, masraf olarak gösterilen 50.000 kuruşun da detaylı bir şekilde deftere kaydedilerek, bu defterin imzalı ve mühürlü bir şekilde İstanbul'a gönderilmesini istemiştir²⁹.

ve elli kıta öküz arabaları hitâm-ı hidemâta binâ emini yedinden..." bk. BOA, *D.BŞM*, 3220/87, 19 M 1153 (16 Nisan 1740).

²⁶İrşeve'de bulunân Zerne ırmağından açılacak kanal çalışması için cerehor tedârîki ve diğer hizmetler için Eflak Voyvodası'na gönderilen Evasıt-ı CA 1153 (3-12 Ağustos 1740) tarihli hüküm, bk. BOA, *MD*, 147, s.211.

²⁷Eflak Voyvodalarının görevlilerinden olan boyarlar ve bunların görevleri için bk.İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, Ankara 1983, s.115.

²⁸"Der-saâdetimden mübaşir ta'yîn olunan zîde mecdühüye ve Eflak Voyvodası Konstantin Voyvodaya hüküm ki: ...Kale-i Belgrad'ın feth ve teshîri inşâ'sında devlet-i âliyye ile Nemçelü beyinde mün'akid olan musâlaha-yı şerâitin münderic olduğu üzere Mehadiye havâlisinden İrşeve taraflarına gelince vâki' olan arazi-yi müştereğîn tefrik ve temyizi için Mehadiye Nehri ile Zerne ta'bir olunan nehrin mülâkî olduğu mahalde ifrâz olunub imkânı olan mahallerden icrâ' ittirilerek İrşeve Kasabası'nın yukarı tarafında Nehr-i Tunaya ilka ve îsâl olunmasına himmet ve ilâ-nihâye ... Masraf kılınân cedvel-i sailenin hidemât icrâ'sında i'mâl ve istihdâm olunmak için cedvel-i merkurun mecrâsını keşfe me'mûr Hassa mi'mârlardan Yusuf Halife'nin takrîr ve tahmînî üzere iktizâ' iden dört bin nefer cerehor ve elli kıta öküz arabaları hitâm-ı hidemâte bina emini yedinden alınacak memhûr temesük mucibince bervech-i mu'tâd lazım gelen ücretleri sen ki voyvoda-yumûmâ-ileyhsin uhtende olan Eflak Cizyesi malından mahsub olmak şartıyla ..." bk. BOA, *D.BŞM*, 3220/86, 19 M 1153 (16 Nisan 1740).

²⁹"Dergah-ı âli kapıcıbaşlarından olup İrşeve canîbine nehir icrâ'sına me'mûr olan Mustafa dame mecdühüye hüküm ki: Bu esnada tarafından Der-saâdetime vürüd iden haber... Ol vusul hidemât-i me'mûr bahâ' ki, kıyam ve mübaşeret eyledin iş'âr ve inhâ' ve lâzım-ı Vilayet-i Eflak'tan ve Tuna sevâhilinde vâki' kazalardan me'mûr kılınân üç bin nefer cerehor ve rençberden maada müceddeden üç bin nefer rençber ve bazı masârîf için ale-l-hesâb elli bin kuruş irsâliye muhtaçdır diyu meblağ-ı mezburun acilen gönderilmesini istid'â' eylemişsin. Lakin hidame-i devlet-i âliyyemden bu makule hıdamane ta'yîn olunan mübaşirlere me'mûr oldukları umurun tahmînî veçhiyle iktizâ'sından masârîfe göre taraf-ı mirîden ale-l-hesâb mertebe-i kifâyet akçe verilip, lüzûmundan ziyade akçe verilmek kavâid-i maliyyeye muvafık olmadığından gayrısın... Eflak Vilayetinden ta'yîn olunan cerehorların ve arabaların iktizâ' iden ücretleri ...alacakları memhûr temesük mucibince cizyeleri malından ve Tuna sevâhili kasabalarından me'mûr kılınân rençberlerin ücretleri gerek kazaların tekâliflerinden takas olunmak üzere olub ve Der-saâdetimden irsâl olunan esnaf amelesinin dâhî üçer aylık ücretleri bervech-i peşin Der-saâdetimde teslim olmağla üç ay tamamından ameleye tarafımdan ücret nâmıyla akçe verilmek iktizâ' eylemeyüb ve cerehor ile rençberler dâhî hitâm-ı maslahattan ücreti tarafımdan peşin verilmek lazım gelmekle zâhiren... tarafımızdan amele ve rençbere verilecek nân bahâ' ve kireç dâhî masârîf-i sâir görülecek masârîf-i lüzûmdan maada külliyyetle akçe sarf olunacak masraf... sana nükud ve havale ale-l-hesâb elli bin kuruş talep eylediğîn... üç bin nefer cerehor ve rençberden maada müceddeden tedârîki iktizâ' iden üç bin nefer rençberin cümlesi İrşeve'de hazır ve müheyya olanlar dâhî vukufen elli bin kuruş talep eylemek iktiza eyleyeceği zıkr olunan üç bin nefer rençberin yine mahallinden tedârik ve talep eylediğîn elli bin kuruş yine mahallere sarf edeceğîn mahalleri beyân iderek tekrar Der-saâdetime i'lâm itmek fermânım olub ...ale-l-hesâb on bin kuruşdan maada bu defâ dâhî cizye mallarından sebeb-i tahrîr hükmü ile tarafına on bin kuruş havale olmağla iş bu emr-i şerîf -i alışansdâr olmuştur. bk . BOA, *MAD*, 9941, 27 RA 1153 (27 Haziran 1740), s.157.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Buna rağmen verilen paranın yeterli gelmeyeceği düşüncesiyle daha sonra Mustafa Ağa'ya nakit olarak 15.000 kuruş, cizye gelirlerinden 10.000 kuruş³⁰, Hazine-i âmireden³¹ ise 5000 kuruş daha tahsis edilmiştir³².

Kanal alanı olarak seçilen İrşeve sınırının belirlenmesi için görevlendirilen yetkililer, hızla hareket ederek 1 RA 1153 (27 Mayıs 1740) tarihinde İrşeve'ye ulaşmışlardı. Buradan Ada Kalesi'ne geçmişler, kaleden kendilerine lüzumlu malzeme verildikten sonra yanlarında bulunan mühendis ve su yolcularla beraber kanal için Zerne Nehri'nin bölüneceği yere varmışlardı. Kanal oluşturulacak alanda hemen keşfe başlamışlardı. Yapılan çalışma ile açılacak kanalın ölçüleri belirlenirken, masrafı da hesaplanmıştır. Kanal için gerekli mühendislik çalışmaları ile kanal yapılacak bölgenin temizlenip gerekli ölçümlerin tamamlanmasından sonra, kanal inşaatında çalışacak ameleler Eflak Vilayeti'nden getirilerek kanal alanında istihdam edilecekti. Mehadiye'de bulunup Zerne Nehri ile burada birleşen Beleranka Nehri'nin bulunduğu bu nokta mühendis ve su yolcular tarafından keşif ve ölçümden sonra bu mahalde 1000 zıra uzunluğunda kanal yapılacak bir alan belirlenmişlerdi. İstanbul'dan yola çıkan mimar, neccar, taşçı gibi kalifiye elemanlar ile kazalardan tutulan amele tayfası üç-dört gün içinde bölgeye intikal ederek inşaat çalışmaları başlatılacaktı³³.

Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında Mehadiye'den İrşeve'ye varıncaya kadar ortak bir arazi bulunmaktaydı. Bu ortak arazinin ayrılması ve sınırların tam olarak belirlenmesinden sonra Mehadiye ve Zerne nehirlerinin bulunduğu yerden bölünmek suretiyle açılacak kanalın yerinin belirlenmesi ve bu arazi üzerinde keşif yapılması için merkezden Hassa Mimar Halifesi Yusuf ile mühendis su-yolcuları görevlendirilmişti. Bu konuda onlara Vidin Muhafızı, Ada Kalesi eski muhafızı Ebubekir Paşa ve Ada Kalesi Defterdarı Haşim Mehmet yardımcı olacaklardı. Bu görevliler tarafından yapılan keşif neticesinde Zerne Nehri'nin Mehadiye Nehri'ne kavuştuğu yerde kanal imkanı bulunmaktaydı. Çünkü bu nehirlerde suyun geçeceği kanal için kagir taşlar ile uçurum yerlerde "sandık" tabir olunan büyük oluklar bulunmakta, "sandıkların" uzunluğu 47.460 zıraya ulaşmakta idi. Bu nedenle Zerne Nehri'ne açılacak kanalın geçeceği yerler belirlenerek kayıt altına alınmıştır. Zerne Nehri'ne açılacak kanal **Reyka Dağının** ucundaki **Bomşandi** ve **Gül Deresine**, buradan **Sazlı Gölbaşına**, oradan **Çaylı** adlı yerde bulunan **Küçük Dağ'ndan** kayalık bölgeye, buradan **Çaylı** adlı bölgenin **Büyük Dağı** ucundaki kayalık bölgeye, oradan **Barodince** tabir olunan yere, buradan **Zavitçe** ve **Sekreş** adlı yerlerde bulunan dereye, oradan ise **Erguvan**

³⁰ "İrşeve canîbinde nehir icrâ'sı name'mûr dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Mustafa Ağa kulları nehr-i mezburun masârîf-i icrâ'sı için mukaddem nukud olarak verilen on beş bin ğuruşdan maada iş bu kaimesiyle bir mikdar akçe dâhî taleb eylediğine binaen ale-l-hesâb on bin ğuruş havale olunmak üzere fermân-ı âlileri sâdr olmağla, fermân-ı ali mücibince bazı cizye malından on bin ğuruş havale olunmak üzere..." bk. BOA, *C.Nafia*, 1079, 27 RA 1153 (22 Haziran 1740).

³¹ Osmanlı Devleti'nde hazineler ve Hazine-i Âmire için bk.M.S.Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, II, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1999, s.523-30.

³² "Arz-ı bendeleridir ki, Zerne Nehri icrâ'sı name'mûr dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Mustafa Ağa kullarına masârîf-i nehir için sadr olan fermân-ı âlileleri mücibince bu defa dâhî Hazine-i âmireden beş bin ğuruş verilmek üzere tezkeresi verilmek bâbında fermân devletlu, saadetlü sultanım hazretlerindir." Bk.BOA, *D.BŞM*, 3255/20, 6 C 1153 (29 Ağustos 1740).

³³ "Esnay-ı rahda savb-ı me'mûremize sūraat ve şitâb iderek iş bu mâh-ı rebiyülevvelin gurrresi günü İrşeve'ye vürüd iderek ve ertesi sebt günü Ada Kalesi'ne varılıp iktizâ' iden mühimmat-ı cebehaneden ihrâc ve ... Mühendis ve su yolcular ile Nehr-i Zerne'nin ifrâz olunacak mahalline varılıp mütahat ve muayyene olundukta mukaddema hîn-i keşfi ...Masârîfat eylediği gibi yine hendese alınıp ve nişanların vazı mümkün olduğundan bu defa tekrar hendeseye alınmak mütahiddir diyu cevab eylemeleriyle hendese alınacak mahalleri mevcut bulunân amele ile der-akeb mirûrları üzere tathîr ve savb ve deşvar olan Erguvan kayası nâm mahale... kendülere ta'yîn hasil olarak hendese olduktan sonra mâh-ı mezburun yedinci pençşenbe günü nehr-i merkumun i'mâle ve îsâlesi umurunda istihdâm olunacak ameleden mevcut bulunân Eflak amelesiyle ...Nehr-i merkum ile Mehadiye ecanibinden cereyan iden Beleranka nâm nehrin mülâkî oldukları mahâlîn ziyerinde mühendis ve su yolcuları marifetiyle tervi olunub... Hazır ve harf olunub ve üç dört güne değîn mahalle-i mezkuraicrâ' olunmak üzere vürüd-ü Astane-i Saâdet tarafından vürüd idecek mi'mâr, taşçı, neccar ve sâir me'mûr ile kazalardan vürüd idecek amale ceste ceste vürüd eyledikçe hidemât-ı me'mûriyelerinde bila-tehir-i i'mâl olunacakları..." BOA, *C.Nafia*, 1079.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Kayası Dağı'na, buradan **Todora Meşpezi** ve **Toplus Karyesi** adlı mahalde bulunan **Kuvve-i Kebir Dağı kayalığına**, oradan ise **Siptoş'ta** bulunan dereye, buradan **Dirrane Tarağı Ovası** ile bayırlardan ovada bulunan dereye, oradan **Persiti Budağı'ndan Tatar Geçidi** tabir olunan yerde bulunan **Zonbafka Deresi'ne**, oradan **Simiyola ve İrşeve Bağları'na**, buradan **Zerne Köprüsü** hizasında bulunan **Havace Bağları'na**, oradan ise **İrşeve Kasabası'nın** arkasında bulunan **Mosna Deresi'nden** Tuna Nehri'ne ulaşacak bir güzergah tespit edilmişti. Kanalın geçeceği güzergah ve fiziki durumu, kaydedildikten sonra, imzalanıp mühürlenmiş defter İstanbul'a gönderilmiştir. Bu nehirden açılacak kanal için gerekli malzeme mimar ve su-yolcu halifeleri ile Hassa Mimarbaşı tarafından tahmini olarak hesaplanmıştır. Kanal inşaatında çalışacak amale ve gerekli demirin İstanbul'dan temin edilmesi düşünülürken, bazı malzeme ve eşyanın da Vidin ve Adakalesi'nden temin edilecekti. Kanal inşaatında çalışmak üzere 4000 cerehor ile 50 öküz arabası Eflak Vilayeti'nden temin edilirken, 4000 adet "baluta" ile 1000 adet büyük meşin tahtası ise kanal güzergahında yer alan dağlardan, mümkün olmaz ise Vidin ve Eflak'tan kesilecekti. Bütün bu işlerin düzene konulması için Bina Emini³⁴ gönderilmişti³⁵.

Cerehorlaraverilecek yiyeceğin temini için de Eflak Voyvodası Konstantin görevlendirilmişti³⁶. Bu amaçla ekmeği pişirmede kullanılacak un Eflak Vilayetinden tedarikten sonra, kanal inşaatının bulunduğu yere nakledilecek ekmeğe haline getirildikten sonra cerehorlara ücret mukabilinde verilecekti. Ancak Eflak'da yeteri kadar un bulunmadığından, Belgrad'a gönderilen undan temin edilecekti³⁷.

2.Kanal İnşaatında Çalışacak Hizmet Erbabı

Kanal inşasında çalışmak üzere çeşitli hizmet sınıfından oluşan kalifiye olan ve olmayan elamanlar tutulmuştur. Bu anlamda İstanbul'dan ücret mukabilinde 214 amele tutulmuştur. Tutulan ameleler Küçükçekmece'den Vidin'e hareket edecek, buradan kanalın yapılacağı alana gideceklerdi. Amelelerin Vidin'e kadar ağırlıklarının taşınması için her kazadan 20 öküz arabası kiralanacaktı. Kiralanan arabalar Divan-ı hümayun gediklilerinden bir mübaşir tarafından amelelerin hizmetine istihdam edilecekti. Kazalardan kiralanan arabalara ödenecek ücret, araba sahiplerinin "tekaliflerine" takas edilecek, buna dair de görevli mübaşir tarafından araba sahiplerine birer senet verilecekti³⁸.

³⁴ Osmanlı Devleti'nde Bina Emini'nin görev yetkileri için bk.Cevdet Küçük, "Bina Emini", *DİA*, VI, İstanbul 1992, s.179. Bina Eminliği için ayrıca bk.Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, İstanbul 1986, s.52.

³⁵Vidin Muhafızı Vezir Hasan Paşa'ya gönderilen 19 M 1153 (16 Nisan 1740) tarihli hüküm. Bk.BOA, D.BŞM, 3221/15.

³⁶Eflak ve Boğdan voyvodalarının Osmanlı Devleti'ne karşı yükümlülüklerine dair örnek bir açılışma için bk. Mihai Maxım, " XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı İktisadi ve Mali Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler", *VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, II, Ankara 1973, s.559-63.

³⁷"Eflak Voyvodası Konstantin Voyvoda'ya hüküm ki: Mehadiye ve Zerne nehirlerinin mülhakatından ifrâz ve İrşeveverâ'sından icrâ'yla Nehr-i Tuna'ya îsâl ve isak olunacak cedvel-i sailenin icrâ'ası hidemâtına i'mâl ve istihdâm için Vilayet-i Eflak'tan ihracı fermânım olan cerehorların me'külâtları için vilayet-i Eflak'tan maada gönderilecek dakikten maada memleketeyn-i vilayetten karar-ı kifâye dakik tedârik ve mecrây-ı merkurda müctemi' olacak amele-i sâirenin kendülere akçe ile iştirâ eylemek içunnân-ı aziz tabh ettirilmek üzere arabalar ile mahalle-i binaya nakl ettirilmek üzere bundan akdem emr-i şerifim imrâr ve irsâl kılınmıştı. Lakin Eflak reayası bundan akdem vuku bulan isar-ı yesret tarizi ile zad ve zâhire idemediklerinden başka vilayet-i merkumeye ahz ve kalil ...mechrây-ı merkumede ihtimâm ve ahzidecek amele ve hudema dâhî nukûş-ı keşideye baliğ olacağı umudu olmağla amele ve sâire için Vilayet-i Eflak'tan dakik nakli hususu afv ve aher mahale tedârik olunmak ricasıyla sen ki voyvoda-yı merkumsun... Memleket-i Eflak'tan ihracı fermân olunan cerehorların nânları tabhi için vilayet-i merkumeden nakl olunacak dakikten maada amele-i sâire için dâhî tekrar vilayet-i merkumdan dakik nakl kılınmıştı...Der-kenâr olduğu zâhir ve ayan olmağla, mahalle-i sâire için iktizâ' iden karar-ı kifâye Belgrad'a gidecek dakikten Vidin Defterdarı ahz ve merkur-ı binaya naklettiresiz diyu..." bk.BOA, *MAD*, 9941,18 RA1153 (13 Haziran 1740), s.147-48.

³⁸"Küçükçekmece'den Vidin'e varınca yol üzerinde vâki' kazaların kadınlarına ve kethüdayerleri ve yeniçeriserdarları ve ayan ve vilayet iş erlerine ve dergâh-ı âli gedüklüllerinden mübâşir ta'yîn olunan zîde mecdühüye hüküm ki: Mehadiye ve Zerne nehirlerinin mülhakatından ifrâz olunub İrşeve verâ'ndan icrâ' ile Nehr-i Tuna'ya îsâl ve isak olunacak cedvel-i

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Kanal inşaatında çalışmak üzere İstanbul'dan tutulan ameleler de İrşeve'ye gönderilmiştir. Ancak bu ameleler kefilleri ile beraber ücret karşılığında tutulmuş, üstelik ücretleri de peşin olarak ödenmiştir. Buna rağmen amelelerden yolda firar edenler olmuştur. Firar edenlerin tespiti ve ödenen ücretlerinin kendilerinden veya kefillerinden tahsili hususunda Bina Emini Mustafa görevlendirilmiştir. Firari amelelerden ödenen ücretin tahsilinden sonra, tahsilatı gösteren defter de İstanbul'daki yetkililere gönderilecekti³⁹.

Avusturyalı yetkililerle İrşeve hududunun saptanması için Osmanlı hükümeti tarafından beş bendeganla (hizmetli-görevli) beraber Divan-ı hümayun gediklileri, mimar ve Divan çavuşları görevlendirilmiştir. Bu görevlilerin hizmetinde bulunmak üzere at temin edilmiştir. Bunlardan hizmetli Mehmet Efendi'ye 30, hudut naibine 6, Divan-ı hümayun gediklilerine 12, mimara 3, Divan çavuşlarına 3 adet olmak üzere toplam 54 at temin edilecekti. Bu atlardan 52'si hükümet yetkilileri tarafından, kalan 2 at ise İstanbul'dan Belgrad'a gidip gelinceye kadar ücret karşılığında tutulacak, verilecek ücret ise "inam-ı menzil ahkâmına" göre hesap edilecekti⁴⁰.

Sınır belirleme çalışmaları sırasında bu işle meşgul olmak üzere iki Divan-ı hümayun çavuşu da Niğbolu ve İrşeve'ye gönderilmiştir. Çavuşlara vazifelerinin ifası için harcırah verilecekti. Daha evvelden bu amaçla Adakale'ye gönderilen bir "gulam-ı bakiye" 40 kuruş verildiğinin tespiti üzerine, görevli bu çavuşlara da 40'ar kuruş ödenecekti⁴¹. Avusturya ile yapılan Belgrad Anlaşması gereğince Tuna Nehri'nde bulunan adalar, İrşeve ve Mehadiye ve Eflak hududunun yeniden belirlenmesi için Elhac Ahmet Efendi görevlendirilmiştir. Görevli Ahmet Efendi 5 Muharrem 1154 (23 Mart 1741) tarihinde maiyetinde bulunan mimar ve mühendislerle İrşeve'den hareket ederek Semendre yakınında bulunan Koyluç adlı yere kadar Tuna Nehri'nde bulunan adaları tahrir etmek suretiyle sınır düzenlemelerinde bulunmuşlardı⁴².

Kanal inşasında çalışacak rençberlerden 1000'i Niğbolu, Plevne, Lofça, Rahova, Tırnova, Zıstovi, Rusçuk, Yergöğü, Hazergrad, Etrebolu, Selvi, Eskicuma, İzladı ve Osmanpazarı kazalarından tutulacaktı. Rençberlerin temini için bu kazaların kadıları, Niğbolu ve Silistre mütesellimleri ile diğer kaza idarecileri görevlendirilmiştir⁴³. Tutulacak amelelerin başına güvenilir

sailenin umûr-ı icrâ'sında i'mâl olunmak için Der-Saâdetim'den tedârik ve tesyîr olunan iki yüz on dört nefer ecnâs amelenin i'mâl ve eşkâlleri tahmilî için bervech-i mu'tâd lâzım gelen ücretleri kaza ahâlîlerinin tekâliflerine takas olunmak şartıyla her kazadan yirmişer kıta öküz arabaları ihrâc ve kazadan kazaya naklettirilmek fermânım olmağla imdi siz ki, kadılar vesâir muma-ilehsiz. İş bu emr-i şerîf-i alişanım ile amele-i mezbure taht kazalarına vasıl ve dâhil oldukları saat kat'a eğlendirmeyub kazalarımızdan yirmişer kıta öküz arabası ihrâc ve amel ve eşkâlleri tahmil ve bervech-i mu'tâd lâzım gelen ücretleri ahâlî-yi kazanın tekâliflerine takas olunmak için mübaşir-i mûmâ-ileyh yedinden memhûr temesük ahz ve ahâlî-yi yanlarında hıfz ittirüb bu vechle birbirinize îsâl iderek Vidin'e tesyîr eyledikde hepimiz ihtimâm ve dikkat eylesesiz ve sen ki mübaşir-i mûmâ-ileyhsin... Nehr-i mezbur için tertib olunan ecnâs-ı mühimmatın tahmillerinden ahz ve sirem arabalarına tahmil ve amele-i mezbure dâhî bila-noksan tekmil ve kemal-ı sûraat ve tatyîb ile yola çıkarub Küçükçekemecedan Vidin'e varınca..." bk.BOA, *C.Nafîa*, 2143, 4 Şaban 1153 (25 Ekim 1740).

³⁹ "Dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından İrşova'da Bina Emini olan Mustafa damemecdühüye hüküm ki: Mehadiye ve Zerme nehirlerinin mülhekatından ifrâz ve İrşova verâ'sında icrâ ile Nehr-i Tuna'ya îsâl ve isak olunacak cedvel-i sailenin icrâ'sı hidmetinde imal olunmak için bundan akdem Der-saâdetimden tertib ve irsâl olunan ecnâs ameleden bir mikdârı firar eylediği, sen ki emin-i mûmâ-ileyhsin bu defa Der-saâdetime i'lâm eylemek ile bu makule umûr-ı mühimm-i terk ile firar iden amelenin aldıkları ücreti kendülerinden redd-u tahsil olunduktan sonra acilen ... Haklarında lâzım gelen cezaları tertib olmak lâzime-i halde... Bu firar iden amele-i makule resm ve rüsûmları ve şehirleri ile ale-l-kıraat defter edip memhûr ve memzi defteri Der-saâdetime irsâl eylemek fermânım olmağın..." bk.BOA, *D.BŞM*, 3241/64, 22 R 1153 (17 Temmuz 1740).

⁴⁰ BOA, *C.Hariciye*, 7946, 18 Şevval 1152 (18 Ocak 1740).

⁴¹ "Sahib-i arzuhal iki nefer Divan-ı hümayun çavuşları Niğbolu ve İrşeve taraflarına umûr-ı mühimm ile me'mûr olmalarıyla harcırahları verilme ricasıyla arzuhal iderler. Mukaddema ada kalesine gönderilen bir nefer gulâm-ı bakiye kırk kuruş harcırah verildiği der-kenâr olmağla, der-kenârı mücibince harcırah olmak üzere iki nefere seksen kuruş tezkiresi verilmek bâbında fermân devletlu saâdetlu sultânımdır." Bk.BOA, *D.BŞM*, 3242/15, 25 R 1153 (20 Temmuz 1740).

⁴² BOA, *D.BŞM*, 3253/53.

⁴³ Kaza kadıları ile diğer idarecilere gönderilen 9 CA 1153 (2 Ağustos 1740) tarihli hüküm bk.BOA, *D.BŞM*, 3246/28.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

bir adam amale-başı seçilecek, ameleler görevlendirilen bir mübaşirin kontrolünde kanal sahasına ulaştırılacaktı. Amelelerin belirli bir nizam çerçevesinde kanal alanına ulaştırılacak, geriye dönmek isteyenlere müsaade edilmeyecekti⁴⁴.

Kanal alanı olarak kullanılacak İrşeve Nehri'nin genişletilmesi için de Eflak Vilayeti'nden ve Tuna sahilinde bulunan kazalardan 3000 cerehor ile 3000 rençber tutulacaktı. Cerehor verençber ücretleri ile nehrin yatağının genişletilmesinde kullanılacak bazı masraflar için 50.000 kuruşa ihtiyaç olduğu hesaplanmıştır. Bu para temin edildikten sonra görevli mübaşirlere teslim edilecekti. Nehrin genişletilmesinde çalışacak arabaların tutulması için de merkezden Divan-ı hümayun kapıcıbaşlarından Mustafa görevlendirilmiştir. Bunlara masraf edilecek para, Eflak Cizyesi ile Tuna Nehri sahilindeki kazaların vergi gelirlerinden karşılanacaktı⁴⁵.

Osmanlı Devleti'nde inşaat halinde bulunan binaya gerekli işçileri temin etmek Bina Emininin görevleri arasında idi⁴⁶. Bina Emmini Mustafa Ağa tarafından Eflak Vilayeti'nden tutulan cerehorlardan 150'si, 27 Rebiyülahir 1153(22 Temmuz 1740) tarihinden bu yılın Kasım ayı sonuna kadar çalışmak üzere kanal inşaatında istihdam edilmişlerdi. Cerehorlara hizmette buldukları her gün için 20'şer akçe ücret ödenecekti. Onlara ödenecek ücret 144.000 akçe (1200 kuruş) tutarken, bu miktardan 200 kuruş indirim yapılarak kalan 1000 kuruş Eflak cizyesinden karşılanmıştır⁴⁷.

Bina Emmini Mustafa Ağa tarafından Hazergrad kazasından ise tutulan 80 amele kanal inşaatına istihdam edilmiştir. Bu ameleler 18 Rebiyülahir-26 Cemaziyelahir 1153 (13 Temmuz-18 Eylül 1740) tarihleri arasında 67 gün çalışmışlardı. Amelelerden her birine yevmiye 20'şer akçe ücret ödenirken, ödenen ücretten günlük 6'şar akçe ekmek parası kesilmiştir⁴⁸.

Amelelere ekmek üretimi için gerekli buğday arabalarla Eflak Vilayeti'nden getirilecek, pişirilen ekmeği ameleler kendi ücretleriyle satın alacaklardı. Ancak ağır geçen mevsim şartları dolayısıyla Eflak Voyvodası Konstantin, buğday verme ve nakliyle ilgili kendisine ait sorumluluğun affedilerek, gerekli buğdayın başka yerlerden tedarik edilmesi için ricada bulunmuştur. Bunun üzerine gerekli buğdayın çeşitli yerlerden Belgrad'a gelecek zahireden temin edilmesine karar verilmiştir. Temin edilen buğdaydan ekmek pişirilmesi hususunda ise Vidin Defterdarı görevlendirilmiştir. Pişirilecek ekmek amelelere para karşılığında satıldıktan sonra

⁴⁴ “Niğbolu ve Plevne ve Rahova ve İvrace ve Tırnova ve Zıştovi ve Rusçuk ve Yerköyü ve Hazregrad ve İzneboluve Selvi ve Eskicuma ve İzladi ve Osmanpazarı kadılarına ve Niğbolu ve Silistre mütesellimlerine ve dergâh-ı âli gedüklülerinden mukaddema bu hususa mübâşir ta'yîn olunan zîde mecdühüye ve kethüdayeri ve yeniçeri serdari ve ayan ve vilayet iş erlerine hüküm ki: Mehadiye ve Zerne Nehrinin mülhekatından ve ifrâz ve İrşova verâ'sından icrâ' ile Nehr-i Tuna'ya isâl olunacak cedvel-i sailenin icrâ'sı hizmetinde i'mâl olunmak için hitâm-ı hidemâtte bina emini yedinden alacakları memhûr temesük mucibince ber-vech-i mu'tâd lazım gelen ücretleri kaza ahâlîlerinin tekâliflerinden takas olunmak ve hidemâtte olacaklarına beher neferine yevmiye ikişer para nân bahâ'ları emin-i mûmâ-ileyh yedinden verilmek şartıyla zikrolunan kazalardan bin nefer rençber ameleleri ihrâc ve her kazadan ihrâc olunan amelenin üzerlerine ahâlî-yi vilayetten mu'tâd-ı âliyye kefil ile birer kimesne rençber-başı nasb ve ta'yîn ve cümlesi mübaşir-i mûmâ-ileyhe teslim muacellensavb-ı makule irsâl ittirilmek için bundan akdem başka başka emr-i şerîf-i isdâr ve irsâl...” bk.BOA, *D.BŞM*, 3239/6, 6 R 1153 (1 Temmuz 1740).

⁴⁵ Dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından olup İrşova'da nehir icrâ'ası name'mûr olan Mustafa'ya gönderilen 27 RA 1153 (22 Haziran 1740) tarihli hüküm için bk.BOA, *D.BŞM*, 3237/11.

⁴⁶ Osmanlı Devleti'nde Bina Emininin görev ve yetkileri için bk.Küçük, “Bina Emmini”, s.179.

⁴⁷ “ Dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Mustafa Ağa marifetiyle Nehr-i Zerne'nin icrâ'ası hidemâtünde istihdâm için bermûcib-i emr-i alişan Vilayet-i Eflak'tan ihrâc olunan asıl ameleye ezan virildikten sonra vilayet merhum cerehorlarından yüz elli nefer cerehor bin yüz üç senesi cemaziyelahirinin yirmi yedinci gününden ruz-ı kasıma değin hidemât-i merkumede istihdâm olunduklarını bina emini mûmâ-ileyh kullarının virdiği iş bu temessük mucibince ol mikdâr nefer-i amelenin hidemâtte oldukları kırk sekiz günlük ücretleri muayyen olan yevmiyeleri ile hesâb ittirildikde bin iki yüz kuruş eylediği malum-ı devletleri buyrulduktâ meblağ-ı mezburun iki yüz kuruşu tenzil olub bin kuruşu vilayet-i merkumun cizyesi malından takas olmak üzere...” BOA, *C.Nafia*, 437, 20 Za 1153 (6 Şubat 1741).

⁴⁸ BOA, *A.E I.Mahmud*, 16562, 26 C 1153 (18 Eylül 1740).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

gelir olarak deftere kaydedilecekti⁴⁹. Kanal inşasında Bina Emmini Mustafa Ağa'nın maiyetine görevlendirilen gedikli Divan-ı hümayun çavuşlarının ihtiyaçları da Vidin Defterdarı tarafından karşılanacaktı⁵⁰.

İrşeve'deki kanal inşaatına Eflak Voyvodası Konstantin tarafından da 2000, fazladan 500 cerehor ise Divan-ı hümayun kapıcıbaşı Mustafa Ağa tarafından ücret mukabilinde tutulacaktı. Mustafa Ağa tuttuğu 500 cerehorun üzerine iş bilir adamları görevlendirecek ve İrşeve Nehri'ne varmalarını sağlayacaktı. Cerehorlara çalıştıkları süre içerisinde ücretleri yerine mühürlü bir senet verilecek, bu senet sayesinde onlara verilecek ücret cizyelerine mahsub sayılacaktı⁵¹.

Ruşçuk Kazası'ndan 120 cerehor tutularak kanal inşaatına istihdam edilmişti. Tutulan cerehorların ücretleri, ödeyecekleri vergiye takas edileceğinden, bunların alacağı ücret belirlendikten sonra kendilerine bunu gösterir birer senet verilmiştir⁵². Cerehorlara yevmiye 20'şer akçe ücret olmak üzere toplam olarak 1075 kuruşa ücret ödeneceği hesaplanmıştır. Ödenecek miktardan 275 kuruş tenzil edilirken, 800 kuruş kaza ahalsinin tekaliflerine takas edilmiştir⁵³.

Kanal inşaatında çalışacak cerehor, rençber ve amele tayfasının istihdamı ve bunlara nezaret etme görevi Bina Emininin görevleri arasında olduğundan⁵⁴ bu vazife Bina Emmini Mühürdar Mustafa Ağa'ya verilmiştir. Ayrıca kanalın inşasına eski Vidin Muhafızı Hüseyin Paşa ise nazır olarak görevlendirilmiştir. Mustafa Paşa maiyetinde yer alan adamları bu işle vazifeli kılınırken, kendisine Selanik Sancağı arpalık olarak tahsis edilmiştir. Kanal inşaatına varıp rençber ve cerehorlara nezaret etmek suretiyle Bina Emmini Mustafa Ağa'ya yardımcı olurken⁵⁵, Bina Emininin maiyetinde bulunan amelelerin ücretlerinin verilmesi amacıyla Divan-ı hümayun gediklileri görevlendirilmiştir⁵⁶.

⁴⁹ BOA, *C.Nafta*, 418, 18 Za 1153 (4 Şubat 1741).

⁵⁰ "...Bina emini nasb olunan dergâh-ı mualla kapıcıbaşlarından Mustafa dame mecdühünün mâiyyetine bu hususa dair hidemâtte istihdâm için ta'yîn olunan dergâh-ı muallâ gedüklülerinin yedlerine verilen evâmîr-i aliyem mucibince kapıcıbaşı mûmâ-ileyh tarafından verilmesi tertîb olunan ta'yînât-ı yevmiyelerini vürûd-ı emr-i şerîfîmle fi-mâba'd sen ki defterdar-ı mûmâ-ileyhsin virub zararlarına bâis olmaktan ihtiraz eylemek fermânım olmağın..." bk.BOA, *C.Nafta*, 299, 22 R 1153 (17 Temmuz 1740).

⁵¹ "...İki bin cerehordan maada Vilayet-i Eflak'tan alelacele beş yüz nefer cerehor dâhî ihrâc ve irsâl itmek fermânımolmağla imdi iş bu emr-i şerîfîm vusulünde kat'a tehir ve tevekküfa ruhsat ve cevaz göstermemek, evvelki cerehorlardan maada mücededen beş yüz nefer cerehor ihrâc, üzerlerine kargezar boylarlar ta'yîn ve kemal-i saatte ve ityab ile mevki-yi nehre irsâli hidemât olduklarıncı mu'tâd üzere icab iden ücretleri hitâm-ı telhise kapıcıbaşı mûmâ-ileyh yedinden alacakaları memhûr temesük mucibince cizyeleri malından mahsub olunmâk şartıyla..." bk.BOA, *D.BŞM*, 3241/71. Ayrıca Eflak Voyvodası Konstantin'e gönderilen 22 R 1153 (17 Temmuz 1740) tarihli hüküm için bk.BOA, *D.BŞM*, 3241/60.

⁵² "Mehadiye ve Zerine nehirlerinin mülhekatından ifrâz ve İrşeve ve dâhîlinde icrâ' ile Nehr-i Tuna'ya îsâl olunacak suyun icrâ'sı hidemâttinde istihdâm olunmak için Ruşçuk Kazası'ndan yüz yirmi nefer cerehor ihrâc ve istihdâm olunub her ne miktar eyyam-ı hidemâtte olurlar ise bervech-i mu'tâd ücretleri bina emini yedinden alçakları temesüke göre ahâlî-yi kazanın tekâlîfînden takas olunmak üzere ücretleri içünemr-i şerîf verildiği defterde mestûrdur. Fermân devletlu, inayetlü sultânım hazretlerindir." Bk.BOA, *D.BŞM*, 3287/73, 17 Z 1153 (5 Mart 1741).

⁵³ "...Hidemât eyledikleri Hirşova'da Bina Emmini Mustafa Ağa kullarının memhûr temesükdür. Beher neferine yevmiye yirmişer akçeden emini mezburdan aldıkları altışar akçesi... ve kusur ücretleri on dört akçeden hesâb ettirildikte bin yetmiş beş kuruşa balığ olmağla , iki yüz yetmiş kuruş tenzil olunub kusur kalan sekiz yüz kuruş ahâlî-yi kazanın tekâlîflerine takas olmak üzere..." bk.BOA, *D.BŞM*, 3288/18, 27 Z 1153 (15 Mart 1741).

⁵⁴ Küçük, "Bina Emmini", s.179.

⁵⁵ SâbıkVidin Muhafızı Vezir Hüseyin Paşa ve Vidin Muhafızı Mustafa Paşa'ya yazılan 22 R 1153 (17 Temmuz 1740) tarihli hüküm. Bk.BOA, *D.BŞM*, 3241/62.

⁵⁶ "Kıdvetülemacit Vidin Defterdarı zîde mecdühü tevkîy-i ref-i hümayun vasıl olmak malum olur ki, Mehadiye ve Zerine nehirlerinin mülhekatından ifrâz ve İrşeve verâ'sında icrâ' ile Nehr-i Tuna'ya îsâl ve isak olunacak cedvel-i sailenin icrâ'sı hususuna bina emini nasb olunan dergâh-ı muallâ kapıcıbaşlarından Mustafa dame mecdühünün mâiyyetine bu hususa dair hidemâttâ istihdâm için ta'yîn olunan dergâh-ı muallâ gedüklülerinin yedlerine verilen evâmîr-i âliyem mucibince kapıcıbaşı mûmâ-ileyh tarafından verilmesi tertîb olunan ta'yînât-ı yevmiyelerini vürûd-ı emr-i şerîfîmde fi-mâba'd sen ki defterdar-ı mûmâ-ileyhsin verip zararına bâis olmaktan ihtiraz eylemek fermânım olmağın..." bk.BOA, *D.BŞM*, 3241/83, 23 R 1153 (18 Temmuz 1740).

Turkish Studies

International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Mehadiye ve Zerine Nehirlerinden bölünmek suretiyle Tuna Nehri'ne ulaşan İrşeve'deki kanal çalışması için Eflak ve Boğdan'dan Voyvodası Konstantin tarafından cerehor, taş işçisi, demirci ve araba ile arabacılar tutulmuştur. Tutulan elemanlar inşaat sahasında istihdam olunmak üzere Bina Emini⁵⁷Kapıcıbaşı Mustafa Ağa'ya teslim edilmiştir. 1153 (1740) yılında 3Rebiyülevvel'den (29 Mayıs) 26 Cemaziyelahir (18 Eylül) tarihine kadar 113 gün hizmette bulunan cerehorlara yevmiye 20, taşçılara 40, demircilere 40, arabalara 32'şer akçe yevmiye ödenmiştir. Cerehorlara yevmiye 398.044, taşçılara 16630, demircilere 4081, arabalara 15.181 akçe toplam olarak ödenmiştir. 113 gün boyunca ise cerehor, taşçı, demirci ve arabalara toplam 8.789.520 akçe (77.294 kuruş) ödeme yapılmış, bu para Eflak cizyesi malından karşılanmıştır⁵⁸.

Tablo 2: 29 Mayıs-18 Eylül Tarihleri Arasında Kanal Çalışanlarına Verilen Ücret⁵⁹.

Ücret ödenen kesim	Ödenen ücret miktarı (akçe)
Cerehor	7.960.880
Taşçı	665.400
Demirci	163.200
Araba	485.660
Toplam	8.789.520 akçe (77.294 kuruş)

Zerine Nehri'nin akışı ve kanal oluşturma çalışmasına katkı sağlayan görevlilerden biri de Ada-yı Kebir Kalesi Muhafızı Receb Paşa idi. Receb Paşa'nın yanına muhafız olarak da Ada Kalesinin yerli askerleriyle ile Vidin Kalesi'nin 385 yerli askeri görevlendirilmişti. Receb Paşa ve yanındaki askerler görevde buldukları sırada yiyecek ve zahire ihtiyaçları Vidin Defterdarı tarafından giderilecekti⁶⁰. İrşeve ve Vidine gerekli zahire Eflak Voyvodası İskerled-zade Konstantin Voyvoda görevlendirilmişti. Konstantin Voyvoda Tuna Nehri kazalarından satın aldığı 140.000 arpayı Zıstovi, Yergöğü, Tutrakan, Koyluç ve İbrail iskelelerinden gemilerle İrşeve ve Vidin'e ulaştırılmıştır⁶¹.

Burada görev yapan askerlerin başta arpa ve un gibi zahire ihtiyaçları Vidin Ambarı ile diğer yerlerden temin edilecekti⁶². Vidin Defterdarı tarafından bu amaçla Receb Paşa'ya yevmiye 30 çift ekmek, 8 kıyye et, 1,5 kile pirinç, 1,5 kıyye sade yağ, 8 kile arpa, 3 kantar saman ve 1 araba odun temin edilmiştir. Maiyetinde bulunan 385 askere ise yevmiye 385 çift ekmek ve 77 kile arpa temin edilirken, Ada Kalesinin yerli askerlerine ise yevmiye birer çift ekmek ile her beş askere birer kile arpa tayin edilmiştir. Zerine Nehri'nin akışı ve gerekse muhafazasında görevli bulunanların tayinatları 1154 Rebiyülevvel başlangıcından (17 Mayıs 1741) itibaren görevleri sona erdiğinden tayinatları da kesilmiştir⁶³.

⁵⁷ İnşaat çalışacak elamanların istihdamında rol oynayan Bina Emini için bk.Küçük, "Bina Emini", s.179.

⁵⁸“ İrşeve verâ'sından ifrâz ile Nehr-i Tuna'ya münasib olacak Zerine i'mâl ve istihdâm için ne miktar cerehor ve araba ve amale-i sâire iktizâ' iderse ücretleri cizyeleri malından takas olmak şartıyla Vilayet-i Eflak'tan tedârik ve Dregah-ı âli kapıcıbaşlarından bina emini ta'yîn olunan Mutafa Ağa kullarına teslim ettirilmek üzere...” bk.BOA, *D.BŞM*, 3323/63, 3 R 1154 (18 Haziran 1741).

⁵⁹ BOA, *D.BŞM*, 3323/63, 3 R 1154 (18 Haziran 1741).

⁶⁰ BOA, *D.BŞM*, 3326/96, 19 R 1154 (4 Temmuz 1741).

⁶¹ “Hala Eflak Voyvodası İskerlet-zade Konstantin Voyvoda maârifetiyle memleket-i Eflak'tan ve sevâhil-i Nehr-i Tuna'da vâki' kazalardan mübayaave Vidin ve İrşevcanibinenakl ve tesyîri fermân buyrulan yüz kırk bin kile İstanbuli şair...” bk.BOA, *DMKF*, 1226/122, 18 CA 1154 (1 Ağustos 1741); *D.MKF*, 1226/131, 15 ZA 1152 (13 Şubat 1740).

⁶² “Ada Kalesi ile İrşeve muhafazasına me'mûr tevaif-i askeriyenin rûz-ı mürre ta'yînâtları için iktizâ' iden elyeym kale-i merkumede akl-ı kalil olmağla bila kaza ve Vidin ambarı mevcudundan ve tedârik olunan mahallerden kale-i mezbureye isâl olunacak dakik ve şair...İrsal olundukda navl-ı sefîne ücretleri kulları tarafından verilib...” bk.BOA, *D.BŞM*, 3305/24, 15 M 1154 (2 Nisan 1741).

⁶³ “Zerine Nehri'nin mukaddema isâlesi hidmetine me'mûr hala Ada-yı Kebir Kalesi Muhafızı Receb Paşa kullarına hidmet-i mezbureye me'mûriyetine binaen Vidin Defterdarı tarafından verilmek üzere yevmiye otuz çift nân ve sekiz vukıyye güşt ve bir buçuk kile erz ve bir buçuk kile revgan-ı sade ve sekiz kile şair ve üç kantar saman ve bir araba hatb

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

3.Nakliye Vasıtası ve Mühimmat Temini

Mehadiye ve Zerine nehirlerinden bölünecek ve İrşeve arkasından yeni bir kanal açılmak suretiyle Tuna Nehrine ulaşmak üzere yapılacak kanal çalışmasında istihdam edilmek üzere Divanı Hümayun kapıcıbaşlarından Mustafa Bina Emmini olarak görevlendirilmişti. Bina Emmini Mustafa'nın vereceği mühürlü senet gereğince kanalda çalışacak cerehor ve rençberlere ödenecek ücret Eflak Cizyesinden karşılanacaktı⁶⁴. Ayrıca kanalda çalışmak üzere gerekli öküz arabalarının⁶⁵ Eflak Vilayeti'nden⁶⁶ temini için Eflak Voyvodası Konstantin görevlendirilmişti. Temin edilecek arabaların sayısı bina emini tarafından belirlendikten sonra Eflak Voyvodasından talep edilmişti. Eflak Voyvodasından 50 araba talep edilmişken, daha sonra bina emini tarafından 50 araba daha talebi merkeze bildirilmiş, merkezden bu arabaların temini için Eflak voyvodasına emir verilmiştir. Arabalara ödenecek ücretin de Eflak cizyesi malından karşılanmasına karar verilmiştir. Temin edilecek arabaların sağlam olmasına dikkat edilecek ve temin edilen arabalar bina eminine teslim edilecekti⁶⁷. Kanal inşaatı için talep edilen arabaların sayısı daha sonra artmıştır. Talep edilen 100 arabanın dışında, ihtiyaç artınca Eflak Voyvodası Konstantin'den 50 araba talep edilmiştir⁶⁸. Araba ücretlerini araba sahipleri, Bina Emmini Mustafa Ağa'dan alacakları bir mühürlü senetle cizyelerine mahsuben hesap edilecekti⁶⁹. Arabalar tutulduktan hemen sonra Eflak Voyvodası tarafından kanal inşaatına istihdam edilmiştir⁷⁰.

Eflak Voyvodası tarafından Eflak Vilayeti'nden tutulan öküz arabalarından bir kısmı inşaattaki çalışma sırasında kullanılmaz hale gelmişti. Bu arabaların tamiri görevi de Eflak Voyvodası'na verilmiştir. Konstantin Voyvoda arabalarını tamirini sağlarken, arabalara ödenecek ücreti de belirlenmiştir⁷¹.

ve yine nehr-i mezbur hidamâtına me'mûr üç yüz seksen beş nefer Vidin yerluyanına yevmiye üç yüz seksen beş çit nân ve yetmiş yedi kile şair ve Ada Kalesi yerluyanından münavebe ile me'mûr olanların dâhî beher neferine yevmiye birer çift nân ve beher beş neferine birer kile şair ta'yîn ve tertîb ve fermân olunduğu baş muhasebeden der-kenâr olunmuştur. Elhasıl nehr-i mezburun gerek isâlesi ve gerek muhafazası hidamâtı tamam olub, bundan sonra gerek neferat ve gerek mirimiran mûmâ-ileyh taraf-ı mirîden ta'yînât verilmek iktizâ' itmediğinden kat ve ref'i lazım geldiği ma'lûm-ı devletleri buyruldukda zikrolunan ta'yînât elli dört senesi Rebiyülevvelin ibtidâsından itibar ile külliyyen kat olunub, fi-mâba'd verilmemek üzere..." bk.BOA, *D.BŞM*, 3326/96, 19 R 1154 (4 Temmuz 1741).

⁶⁴ Bina Emininin inşaatla ilgili her türlü hesap işlerinden sorumlu olması ve ücretlerin ödenmesi ile ilgili bk.Küçük, "Bina Emmini", s.179.

⁶⁵ Osmanlı Devleti'nde inşaat ve tamir çalışmalarıyla hayatın çeşitli alanlarında araba kullanımı ile ilgili bk. Mehmet İpşirli, "Araba", *DİA*, III, İstanbul 1991, s.242-45.

⁶⁶ Osmanlı Devleti idaresinde Eflak Vilayeti için bk.Kemal Karpat, "Eflak", *DİA*, X, İstanbul 1994, s.466-69.

⁶⁷ "...Medadiye ve Zerine nehirlerinin mühlakatından ifrâz ve İrşova rastında icrâ' ile Nehr-i Tuna'ya isâl ve isak olunacak cedvel-i mesabelenin hidemâtine istihdâm olunmak üzere için hitâm-ı hidemât bina emini ta'yîn olunan Mustafa dame mecdühünün yedinden alınacak memhûr temesük mucibince bervech-i mu'tâd lazım gelen ücretlerinin Eflak cizyesi malından mahsub olmak şartıyla sen ki, vovoda-yı mûmâ-ileyhsin marifetinle vilayet-i Eflak'tan elli kıta öküz arabaları ihrâc ve mahalle-i mezburairsâl eylemek için bundan akdem emr-i şerif-i alışanım irsâl kılınmışdı. İrsalı kılınan elli kıta araba kadar kifâyeden maada olmağla elli kıta arabaya dâhî muhtaç olunduğu emin-i mûmâ-ileyh tarafından bu defa der-saâdetime i'lâm olunmağla mukaddema ihrâcı fermânım olan elli kıta arabalardan maada bu defa dâhî elli kıta öküz arabaları ihrâc ve mahalle-yi mezbure irsâl eylemek fermânım olmağın..." bk.BOA, *D.BŞM*, 3237/22, 28 RA 1153 (23 Haziran 1740).

⁶⁸ Eflak voyvodalarının Osmanlı iktisadi hayatındaki önemleri ve bu konudaki vazifeleri için bk.Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s.106-107.

⁶⁹ "Bundan akdem iki defa Vilayet-i Eflak'tan ihrâcı fermânım olan yüz kıta arabalar hidemât-ı mezkureye kifâyet eylemeyub acilen bir mikdar araba dâhî ihrâc ve isâl olunmağa muhtaç olduğu dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Bina Emmini ta'yîn olunan Mustafa dame mecdühü tarafından Der-saâdetime i'lâm olunmakla hidemâtte olduklarıncı mu'tâd üzere lazım gelen ücretleri hitâm-ı hidemâtte kapıcıbaşı mûmâ-ileyhin memhûr temesükü mucibince ait cizye malından takas olunmak şartıyla..." bk.BOA, *D.BŞM*, 3241/72, 23 R 1153 (18 Temmuz 1740).

⁷⁰ Eflak Voyvodası Konstantin'e yazılan 22 R 1153 (17 Temmuz 1740) tarihli hüküm için bk.BOA, *C.Nafia*, 299. Eflak Voyvodası'na gönderilen 9 CA 1153 (2 Ağustos 1740) tarihli hüküm için ayrıca bk. *C.Nafia*, 326.

⁷¹ "İş bu bin yüz elli üç senesinde... me'mûr olduğunuz Nehr-i Zerine'nin emr-u irsâliyesinde i'mâl olunmak üzere Eflak Voyvosası Konstantin Voyvoda tarafından bermûcib-i emr-i ali... vürüd iden üç yüz beş arabanın eyyam-ı amellerinden müctemi' olan yanız on altı bin beş yüz otuz beş yevmiyesinden esna-yı ameledede şikest olanların tamir ve tecdid olunca

Turkish Studies

International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Kanal inşaatında kullanılacak malzemenin başında demir gelmekteydi. Kanal inşaatında kullanılacak demir, kanal inşaatında “tırnak” vazifesi görmek üzere cebecibaşı⁷² tarafından temin edilecekti. Cebeci-başı kullanılacak demirin bir bölümünü satın alırken, 1375 kıyyelik bölümünü de Cebehane-i âmirede mevcut bulunan ham demirden karşılayacaktı⁷³.

Kanal inşaatında kullanılacak kereste ve kireç gibi yapı malzemenin taşınması da ayrı bir yük oluşturmuştur. Bu problemin giderilmesi için Tuna Nehri’nde nakliye amaçlı kullanılan üstü-açık kayıklar kullanılmıştır⁷⁴. Vidin’den 3, Ada-Kale’den 1, İrşova Adası’ndan 1 üstü-açık kayık hazır bulundurulmuştur. Bu kayıkların tamirinden sonra kayıkların hizmetinde bulunacak cerehorların temini için de Vidin Valisi görevlendirilmiştir. Kayıkların tamirden sonra faaliyete geçmesi hususunda emir verilmiştir⁷⁵.

Sonuç

Osmanlı Devleti, 1739 Belgrad Anlaşması’yla Atikİrşeve Kasabası’nı topraklarına katmıştı. Yalnız İrşeve Kasabası, Zerine Nehri’nin suyu kullanılarak açılacak bir kanal vasıtasıyla Tuna Nehri’ne bağlanacaktı. Bu kanalın açılması için Avusturya devlet yönetimi tarafından Osmanlı hükümetine bir yıl süre tanınmıştır. Osmanlı devlet yetkilileri İrşeve’ye kanalın yapılması için bir an önce gerekli inşaat ve keşif çalışmaları başlatmıştı. Merkezden gönderilen mimar halifesi ve su yolcular tarafından kanal için gerekli keşif çalışmaları yapılmış, kanal inşaatında çalışacak elamanlar ve gerekli malzeme ve nakliye vasıtaları ve masrafların tutarı kayıt altına alınarak İstanbul’daki hükümet yetkililerine bildirilmiştir. Kanalın inşası için gerekli elamanlar ve mühimmat İstanbul, Eflak Vilayeti ve Tuna Nehri’ne yakın kazalardan temin edilirken, kanal alanında inşaat çalışması yapılmaya başlanmış ve kanal çalışması bizzat Osmanlı Padişahı tarafından yakından gözlenmiştir⁷⁶.

vâki’ olan eyyam-ı haliyelerinde müctemi’ olan bin üç yüz elli yevmiyeleri ihrâc ve fruh-ı bahâ’da olduktan sonra baki kalan yalnız on beş bin yüz seksen yevmiye voyvoda-yımûmâ-ileyhin hesabına mahsub olmak için iş bu memhûr temesük yedinden alındı.” Bk.BOA, *D.BŞM*, 3292/15, 1153 (1740-1741).

⁷² Osmanlı Devleti’nde cebecibaşının yeri, mevkii ve görevleri için bk.İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları II (Cebeci, Topçu, Top Arabacıları, Humbaracı, Lâğımcı Ocakları ve Kapıkulu Sıvarileri)*, Ankara 1988, s.8-10.

⁷³“ İrşeve’denNehr-i Tuna’ya icrâ’asıfermân olunan ZerineSuyu’nun tırnakları içuncbecicibaşı ağa marifetiyle Astane-i saâdetten mübayaa olunandan maada yaptırılıb göndirilmesi fermânım olan mühimmat-ı ahen için iktizâ’ iden bin üç yüz yetmiş beş vukıyye ahen-i ham mevcud-ı Cebehane-i âmire olan ahen-i hazırdan verilmek telhis olunub mucibince fermân-ı ali sâdrolmağın mucibince ol mikdarahen-i ham mevcud-ı cebehaneden verilmek için iş bu suret verildi.” bk.BOA, *D.BŞM*, 3246/14, 8 CA 1153 (1 Ağustos 1740).

⁷⁴Osmanlı Devleti idaresinde Tuna Nehri’nde kullanılan üstü-açık kayıklar için bk. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara 1988, s.456.

⁷⁵ BOA, C.Nafia, 1079.

⁷⁶ “Feth ve nusretleşevketlu kerem itdi halka şöyle bahşitdi. Nâm-ı ulemâ’ kim nâmdır. Cümleden kat-ı nazar emr-u garb vemeşkel-i Rum çararıyla devlet arasında ma’hûdZerineicrâ’sındaitmişdi tevkif sulh ü bir mahalline ki nüfuz olmaya dâhimesdûd. ... Şehen-şâh-ı cihân âlem katıp dâire-i hazret-i Sultân Mahmudma icrâ-yı mer’iyye tevfik ile fırsat buldu. Ez zaman içinde gelmede vakt-i mevâdd. Hüsr-ü hakan-ı cihan-ı padişah-ı devrin çünki, fermânı nehr-i icrâ’sına itdikde vürûd. Çıkdı mecrâ-yı kadiminden Nehr-i Zerine. Kaldı hayrette görüncek bunu küffâr-ı anûn. Çünki, icrâ’sı itmişdi mahale kayık. Ekserinden gördü adak-ı merkeze sevâd-ı vürûd”, bk. BOA, *C.Maarif*, 268.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

KAYNAKÇA
1.Arşiv Kaynakları (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kaynakları):**A. Defterler**

1- Mühimme Defteri (MD):

147

2- Maliyeden Müdevver Defterler

9941

B. Belgeler

1.Cevdet:

a.Cevdet Nafia (C.Nf):

299, 326, 418, 437, 1079, 2143,

b. Cevdet Hariciye (C.HR):

7946

c. Cevdet Maarif (C.MRF):

268

e.Cevdet Evkaf (C.Ev):

9717

2.Ali Emiri I.Mahmud (A.E I.Mahmud,)

16562

B.Dosya Tasnifi Belgeler

1. Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemî (D.BŞM):

3182/69, 3186/17, 3187/93, 3188/22, 3188/25, 3188/67, 3188/75, 3188/79, 3189/18, 3189/54, 3191/19, 3201/2, 3206/33, 3220/86, 3220/87, 3221/15, 3237/11, 3237/22, 3239/6, 3241/60, 3241/62, 3241/64, 3241/71, 3241/72, 3241/83, 3242/15, 3246/14, 3246/28, 3287/73, 3288/18, 3292/15, 3305/24, 3323/63, 3326/96,

2.Tarihi Kaynaklar

Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall, *Histoire de L'empire Ottoman (1718-1739)*, Farnsızca'yatrac. J. J. Hellert, XIV, Paris 1839.

Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi, *Subhî Tarihi (Sâmî ve Şâkir Tarihleri ile Birlikte) İnceleme ve Karşılatırmalı Metin*, Haz. Mesut Aydın, İstanbul 2007.

Nicolea Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1640-1774)*, IV, Çev.Niüfer Epeçeli, İstanbul 2005.

3.Araştırma ve İnceleme Eserler

BAYSUN, M. Cavid, "Belgrad", *İA*, II, Eskişehir 2001, s.475-85.

CAHİT, Telci, "Osmanlı İktisat Literatüründe Bulunan ve Günümüzde Hâlâ Yaşayan Bir Kavram: Rençber", *Türkler*, X, Ankara 2002, s.714-17.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- COSTEA, Ionut, “The Romanian Principalities in the 18th Century”, *History of Romania*, Edi. Ioan-Aurel Pop-Ioan Bolovan, Cluj-Napoca 2006, s.397-455.
- HİNZ, Walter, “İslam’da Ölçü Sistemleri”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Çev. Acar Sevim, 1989/5, İstanbul 1990, s.1-82.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Araba”, *DİA*, III, İstanbul 1991, s.242-45.
- KARPAT, Kemal, “Eflak”, *DİA*, X, İstanbul 1994, s.466-69.
- KÜÇÜK, Cevdet, “Bina Emini”, *DİA*, VI, İstanbul 1992, s.179.
- KÜTÜKOĞLU, M.S., “Osmanlı İktisadi Yapısı”, *Osmanlı Devleti Tarihi*, II, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1999, s.523-30.
- MARTAL, Abdullah, “Suyolcu”, *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, s.1-2
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Cerehor”, *DİA*, VII, İstanbul 1993, s.393.
- REDLİCH, Oswald, *Das Werden Einer Grossmacht (Österreich 1700-1740)*, Wien 1962.
- SERTOĞLU, Midhat, *Osmanlı Tarih Lûgati*, İstanbul 1986.
- TABAKOĞLU, Ahmet, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 1985.
- TURAN, Şerafettin, “Mimarbaşı”, *DİA*, XXX, İstanbul 2005, s.90-91.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara 1988.
- _____, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, Ankara 1983.
- _____, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları II (Cebeci, Topçu, Top Arabacıları, Humbaracı, Lâğımçı Ocakları ve Kapıkulu Süvarileri)*, Ankara 1988.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

